

100 ГОДИНИ ОТ РОЖДЕНИЕТО НА ПРОФ. Д.П.Н. ЖЕЧО АТАНАСОВ

Любен Димитров

Софийски университет „Св. Климент Охридски“
Българска академия на науките

На 22 декември 2019 година се навършиха сто години от рождението на един от най-ярките и заслужили признание през двадесетия век български учени и дейци в областта на педагогиката и образованието, за когото с достойнство и уважение се говореше и пишеше още приживе – **видния учен педагог с международна известност, теоретик и историк на възпитанието и образованието, професор, доктор на педагогическите науки Жечо Господинов Атанасов**. Макар че си отиде от този свят около двадесет години преди столетието от рождението си, той остави богато и оригинално научно-творческо дело, включващо над 600 научни и научнопопулярни публикации, от които около 40 самостоятелни книги, монографии, учебници и студии и над 10 книги и учебници в съавторство.

Неговият живот и дело са показателни също с над полувековна **академична и обществена дейност** като един от любимите университетски, с научно-художествено слово преподаватели, с ръководно-обществени отговорности, длъжности и функции – ръководител последователно на различни катедри, декан на Философско-историческия факултет, два мандата заместник-ректор на първата ни Алма матер – Софийския университет „Св. Климент Охридски“, няколко пъти е преизбиран за председател на Българското педагогическо дружество, избиран е за съветник в Столичния градски съвет, както и в редица други институции на съответни длъжности. Имал е хиляди студенти и възпитаници, десетки дипломанти, успешно защитили дисертанти.

Родоначалник на неговия род, като много известен приемник на предшестващите го поколения, е **поп Желязко Колев**, който е свещеник, но и председател на тайния революционен комитет в родното си село Бояджик, Ямболско. В качеството на такъв, той е ръководител тук на въстанието против турското робство през април 1876 година. От „*родословното дърво*“ на проф. Жечо Атанасов е **Джон Атанасов** – бащата на компютъра, който се гордее с българския си произход, заявявайки: „*Българийо, народе на моя баща, поздравявам Ви!*“⁽¹⁾.

Точно преди 20 години имах честта да предложа книгата „Жечо Атанасов – виден учен педагог“⁽²⁾ – очерк за него, посветена на 80-годишния му юбилей. Той беше много доволен, че я издава именно *фондация „Човецина“* с финансовата подкрепа на двата **педагогически факултета** на Софийския университет, с които освен с **Философско-историческия** най-вече беше свързан. Вниквайки в неговото творчество, аз се убедих отново и в още по-голяма степен в съдържателната насоченост и колоритността на езика му, със *синтезно*, не така често срещано сред педагозите мислене, съчетано със словесен изказ на учен и творец, характерно за **мислител педагог, притежаващ и художествен усет**, чиито прототипи и образци са намерили като аналог, без да целя никакво уподобяващо приравняване, най-ярък израз при творчеството на Монтен, Русо и Толстой, на Макаренко и Корчак.

През 1938 година, навлязъл в своята зрелост, младият Жечо Атанасов се записва *студент по педагогика в Софийския университет*, но проявява голям интерес и към психологията и езиците, записвайки като втора специалност „*Немска филология*“. За професионалните му ориентации и по-нататъшни предпочитания много голямо въздействие при него имат лекциите на проф. Спиридон Казанджиев, проф. Димитър Михалчев, проф. Михаил Герасков, проф. Димитър Кацаров, а по-късно и на проф. Найдено Чакъров, на когото е бил асистент. Много съществена роля за насочване и подкрепяне на интересите му има проф. Христо Негенцов. Като разбира, че Жечо Атанасов проявява ориентация и към литературата, че следва немска филология, той му възлага да се занимава по-специално с творчеството на *Фридрих Шилер* с акцент върху неговите идеи за естетическото възпитание. Чрез Шилеровото творчество ученолюбивият студент се запознава с идеите на *големия* немски философ и творец, четял много философски и литературно-критически изследвания за него и от него. Всичко това му помага да навлезе по-задълбочено в *проблемите на възпитанието, и особено на естетическото възпитание*. Същевременно това съвпада и с вътрешните му влечения и стремления да изучава проблемите на изкуството и неговото въздействие, на която проблематика той посвещава редица свои книги и други публикации.

По отношение на **нравствените ценности и проблематика** заслужава внимание неговият диференцирано ориентиран подход при възпитанието и образованието, предполагащ вникване в „сложния свят на човешката личност“. Този подход следва да бъде приоритетен възпитателен подход, определен от автора като „подход творчество“. Като такова разбиране и като стил на мислене и действие, това има благотворно отражение в цялостната по-нататъшна научноизследователска, преподавателска и обществена дейност на проф. Ж. Атанасов като учен педагог, характеризираща го в т.ч. като радетел за това най-възвишено хуманно дело – формирането на добродетелна, всестранно и хармонично развита личност.

Търсейки отговор за истинския характер на **демократията** при по-нови условия, проф. Ж. Атанасов вижда съответна такава истина както у Фр. Шилер, че „тя за всички е една, но всеки я вижда различно“, така и у древния китайски мъ-

дрец Конфуций, според когото „след дълги периоди на диктатура най-страшното наследство е загубата на нравствеността у хората“, разбираана преди всичко като загуба на нравствени идеали. Доколкото получилият се духовен вакуум след настъпвали съществени промени у нас свидетелства за това, сполучлива е аналогията с Иван Вазов, който, виждайки през 1883 година застрашаващата нравствена разруха, в „Линее наше поколение“ зове:

*„Недей оставя без звездица
моряка в нощний мрак остал,
без утро мъничката птица,
народите – без идеал...“*

От принципно методологическо значение е разбирането на проф. Ж. Атанасов като педагог, че **идеалът, без който не може да остане възпитанието**, е именно всестранното и хармонично развитие на личността, осигуряващо и нейната реализация като цялостност.

Непреходните идеи на българската народна педагогика проф. Ж. Атанасов определя и разглежда като **„вечни истини на народната педагогика“**. Поради тяхната непреходност те са се утвърдили като педагогически максими, които звучат като нещо познато, но преосмислянето и преоценката им ги освобождават от тривиалността и ги извисяват във възпитателни повели, винаги повече или по-малко оставащи адекватни на променящите се условия. Кой са по-конкретно тези повели, определяни от проф. Ж. Атанасов като „вечни истини“ на народната педагогика?

На първо място, това е **народностният облик на възпитанието**, разглеждан като елемент на народното достойнство. Второ, това е моралната и възпитателна **отговорност на семейството**. Трето, в монографията на проф. Ж. Атанасов „Българска народна педагогика“ **родителството** се разглежда като щастие и дълг, а **децата** – като грижа и надежда. Четвърто, твърде поучителна е българската възпитателна традиция родителите да се отнасят със строгост и обич към своите деца. Отразеният в народната песен спомен на наказаното вчера дете е: „Мамо, мила мамо, снощи си ме била, но пак си ми мила“. Пето, непреходни истини с огромно интелектуално-обогатително значение и нравствено-възпитателна сила са **сентенциите** „Трудолюбие – залог за успех“; „Трудът краси човека, мързелът го загрозява“. Въпреки че с променящото се време тези сентенции за някои имат по-друго звучене и смисъл, мъдростта, заложена в тях, в много голяма степен остава непреходна. Най-после, заслужава да посочим и още една, особено оптимистична и с голям хуманистичен заряд непреходна истина за възпитанието, характерна за българската народна педагогика, на която акцентува проф. Атанасов – **да се подхожда винаги с вяра в доброто**. Тази оптимистична максима никога не бива да напуска педагога като възпитател на децата и младото поколение, на които принадлежи бъдещето.

Финализирайки словото си по повод 100-годишнината от рождението на проф. Жечо Атанасов, трябва да кажа, че ние, неговите студенти, а по-късно и колеги, го познаваме като **педагог художник** не само от написаното, а и в качеството му на преподавател, който ни учеше, внушаваше и убеждаваше в научните истини и факти и чрез силата на художественото слово, и то не само по естетико-възпитателните дисциплини. По време и на лекциите си по история на педагогиката той умело използваше освен научните си анализи и аргументации и силата на художественото въздействие. Връщайки се към записките си като студент, по време на лекцията му за Н. А. Добролюбов например си спомням с какъв патос той ни разкриваше необикновената сила на интелекта и духа на този изключително надарен 25-годишен младеж, мислител и педагог – чрез написаното от великия Некрасов в негова памет, след кончината му:

„Какъв светилник на ума угасна!

Какво сърце престана да тупти!“.

И че и Н. Г. Чернишевски заявява по този повод: *„Аз също съм полезен човек, но по-добре да бях умрял аз, отколкото той, този млад, надежден ум“*.

Всичко това го възприемахме като **урок по мъдрост и етика**, с който нашият учител чрез синтеза на научното и художественото познание ни учеше на **приемственост между поколенията** – не само по логиката на рутинната хронология на възрастите, а и по логиката на достойнството и признанието, проявени чрез съвестта и примера на великите...

Творчеството и педагогическият пример на проф. д.п.н. Жечо Атанасов също ще пребъдат, защото в много отношения носят белега на непреходното. И защото в нашата Алма матер той е и ще остане един от **педагогическите рицари на духа!**

БЕЛЕЖКИ

1. Джон Атанасов – бащата на компютъра, София, 2001, с. 2.
2. Всички други цитирания по-нататък могат да се видят в книгата „Жечо Атанасов – виден учен педагог“, Димитров, Л., София, 1999.

100TH BIRTH ANNIVERSARY OF PROF. ZHECHO ATANASOV, DOCTOR OF PEDAGOGICAL SCIENCE

✉ Corresponding Member Prof. Lyuben Dimitrov, DSc.
Sofia University
Corresponding Member of Bulgarian Academy of Sciences
Sofia, Bulgaria